

ALEVİ SÖZLÜ KÜLTÜRÜNDEN DERLENEN DEVELİLİ (EVEREKLİ) SEYRÂNİ'YE AİT YAŞNAMESİNİN İNCELEMESİ - NOTAYA AKTARIMI*

AN EXAMINATION OF THE 'AGE EPIC' OF DEVELİLİ (EVEREKLİ)
ASIK SEYRANI, COMPILED FROM THE ALEVİ ORAL CULTURE, AND
TRANSFERRING ITS MELODY TO THE MUSICAL NOTE

EMEL ŞİMŞEK**

Sorumlu Yazar

BETÜL GÖRKEM***

Öz

Yaşnameler, Türk Edebiyatındaki ilk örnekleri XI. yüzyılda Kutadgu Bilig'de görülen nazım türleridir. Âşık Tarzı Halk Edebiyatı'na dâhil olan "Destan Geleneği" içerisinde kendine bir yer edinmiş olan yaşnamelere; ömür destanı, yaş destanı, yaş türküsü, hayat destanı, vücudnâme gibi adlar da verilmiştir. Bu çalışmada "Destan geleneğinin" örneklerinden olan ve Develili (Everekli) Seyrânî'ye ait olduğu kaynak kişiler tarafından ifade edilen bir yaşname ele alınmıştır. Yazılı kaynaklarda üç kıtası verilen yaşnamenin eksik parçalarını tamamlayan altı kıtalık bir varyantı sözlü kültürden tarafımızdan derlenmiştir. Alan araştırması yöntemi, katılarak gözlem ve görüşme teknikleri kullanılarak birincil sözlü kültürden yeni bir varyant derlenmiştir. Sözel metnin yazılı metne aktarımında "sözel dokusuna" dikkat edilerek ağız özellikleri aynen korunmuş ve ezgisi notaya aktarılmıştır. Elde edilen metnin "ölü bir metin" olmaması için özen gösterilmiştir. Yazılı varyant ile sözlü kültürden derlenen varyant karşılaştırılarak edisyon kritik yapılmış ve bu metnin anlam dünyası ele alınmıştır. Ezgisinin makamı ve anlam dünyası arasındaki uyum tespit edilmiştir. Karacaoğlan'a ait bir yaşname ve Dadaloğlu'na ait yaşnameler ile benzerliği ortaya konulmuştur. Benzerlik nedeni Seyrânî olgusu, Dadaloğlu olgusu ve Karacaoğlan olgusu da göz önüne alınarak tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türk Halk Edebiyatı, Alevi Sözlü Kültürü, Yaşname, Âşık Seyrânî, Nota.

Abstract

'Age Epics', the first examples of which were seen in Kutadgu Bilig in the eleventh century, are one the types of poetry in Turkish literature. 'Age Epics', which have taken part in the

Araştırma Makalesi / Künye: ŞİMŞEK, Emel, GÖRKEM, Betül. "Alevi Sözlü Kültüründen Derlenen Develili (Everekli) Seyrânî'ye Ait Yaşnamenin İncelemesi- Notaya Aktarımı". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, 114 (Haziran 2025), s. 111-132. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1530632>

* Bu makale "Alevi Kadın Folklorunda Evcî Köyü Örneği (Ritüeller, Günlük Yaşam, Sözel Kültür)" adlı doktora tez çalışmasından türetilmiştir. Erciyes Üniversitesi BAP birimi tarafından desteklenen bir projedir. Proje numarası Sdk-2022-11734. Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından 335 başvuru numarası ile 27.07.2021 tarihinde onaylanmıştır.

** Doktora. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni. Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı. Kayseri. E-mail: emelsimsek520@gmail.com. ORCID: 0000-0002-3455-4277.

*** Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi. Kayseri. E-mail: betulaydogdu@gmail.com. ORCID: 0000-0003-0838-5761.

“Epic Tradition” in the Folk Literature of the Âşık (Minstrel) Style, have also named as life epic, age epic, age folk song, bodypoem (vücutname). In this study, an age epic belonging to Develili (Everekli) Seyrani is discussed. A variant which has six quatrains, that completes the missing parts of the age epic which has three quatrains and taken from written sources, has been compiled by us from the oral culture. A new variant was compiled from the primary oral culture using the field research method, participant observation and interview techniques. By paying attention to the “verbal texture” of the verbal text in the transfer to the written text, the features of the accent were preserved exactly and the melody was transferred to the note. Care was taken to ensure that the resulting text is not a “dead text”. The text’s “edition critique” was made by comparing the written variant and the variant compiled from the oral culture, and the world of meaning of this edited text was considered. The harmony between the maqam of his melody and the world of meaning is discussed. The similarity of this text with an age epic belonging to Karacaoğlu and an age epic belonging to Dadaloğlu has been revealed. The reason for the similarity was discussed by considering the Seyrani phenomenon, Dadaloğlu phenomenon and Karacaoğlu phenomenon.

Key Words: Turkish Folk Litreture, Alevi Oral Culture, Age Epics, Asik Seyrani, Musical Note.

Giriş

İnsan aklı olgunlaşmaya başladıkça çevresine, yaşama ve ölüme bir anlam vermeye çalışır. Bu anlamlandırmalar sayesinde çeşitli genellemelere ulaşır. Bu genellemelerden biri de âşıkların yaşname olarak söyledikleri şiirlerdir. Bu şiirler genellikle yaşamı, insanın ana rahmine düştüğü zamandan başlatır; bebeklik, çocukluk, ergenlik/ilk gençlik, gençlik, genç yetişkinlik, olgunluk, orta yaş, yaşlılık nihayetinde ölüm ile tamamlar. Bu evrelerde neler hissedildiği, hangi çatışmalara girildiği, bedenin ne durumda olduğu betimlenir. Bu betimlemelerin her biri genellemeler oluşturur. Âşıkların yaşnamelerinde dile getirdiği genellemeler, dinleyicilerin de hemfikir olduğu gözlemler ve deneyimler içerir. Bu nedenle yaşnameler topluluklarca sevilerek dinlenen türlerdendir.

Alevi sözlü kültüründe evliya menkıbelerine, deyiş ve nefeslere sıklıkla rastlanır. Yaşnameler ise genelde *deyiş* olarak adlandırılarak Alevi sözlü kültüründe yaşatılmaktadır. Alan araştırması yöntemi, görüşme ve katılarak gözlem teknikleri kullanılarak derlenen, Develili Seyrânî’ye ait olduğu kaynak kişiler tarafından ifade edilen ve bu çalışmada ele alınan şiir bir yaşname olup Alevi sözlü kültüründen kayıt altına alınmıştır.¹

1. Yaşnameler

Yaşnameler, farklı kaynaklarda ömür destanı, yaş destanı, yaş türküsü, *hayat destanı*, *vücutnâme* gibi isimlerle de anılan bir *nazım türüdür*. Amil Çelebioğlu “Umumiyetle baba sulbünün ana rahmine düşmesinden itibaren takriben yüz yaşına kadar insan ömrü, hayatı, safhalar hâlinde, yıllara göre karakterize edilerek anlatılan bu nev’i eserlere yaşname tabirinin” (1985, 151) kullanıldığını söyler.

Çelebioğlu, edebi bir gelenek olarak yaşnamelerin XI. yüzyıldan başlanarak günümüze kadar geldiği ve ilk örneklerinin Yusuf Has Hacı, Ahmed Yesevî’den başlayarak Yunus Emre, Bedr-i Dîlşad, Karacaoğlu, Pir Sultan Abdal, Âşık Ömer, Mahtum Kulu, Âşık İrfânî, Âşık Kurbânî, Âşık Tâlibî, Ruhsatî ve Âşık Şenlik’e kadar

¹ Alan araştırması için etik kurul onay bilgisi: Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Proje Onayı Başvuru No: 335. Onay tarihi: 27.07.2021.

geldiğini belirtir.² Namık Açıkğöz yaşnamelerin hacimli olması sebebiyle “destan” olarak anıldığını söyler.³

Doğan Kaya’nın verdiği bilgilere göre edebiyatımızda yaşname ile ilgili yapılan ilk çalışma Veysel Arseven’in “*Yaş Çağları*” adlı çalışmasıdır.⁴ Hayrettin İvgin (1980)’in “*Halk Şiirinde Yaş*” adlı çalışması da bu konuda yapılan çalışmalardan biridir.⁵ Amil Çelebioğlu’nun (1985) “*Türk Edebiyatında Yaşnameler*” adlı çalışması yaşnameler hakkında yapılan ilk kapsamlı çalışmadır. Bu çalışmada yaşnamelerin ilk örneği olarak *Divan-ı Hikmet*’te yer alan yaşname gösterilmiştir. Bu çalışmada, Yusuf Has Hacıp’ten başlayarak yaşnamesi bulunan âşıklar taranmış ve bunlar listelenmiştir. Bahsedilen her âşiğe ait bir yaşnameye çalışmada yer verilmiştir. Çelebioğlu, yaşnameleri dört gruba ayırmıştır:

a. Umûmî olarak insan ömrüyle ilgili yaşnameler

b. Kız ve kadın ömrüyle ilgili yaşnameler

c. Şairin hayatıyla ilgili yaşnameler

ç. Ömrün mevsimlere vs.ye benzetilerek tasnifi” (Çelebioğlu, 1985, 153-154).

Namık Açıkğöz’ün (1993) *Ahmed-i Yesevi’nin Yaşnâmesi ve Halk Edebiyatındaki Örnekleriyle Mukayesesi* adlı çalışmasında yaşnamelerin Türk halk edebiyatındaki bilinen ilk örneklerinin Ahmet Yesevî’ye ait olduğu belirtilir. Benzerleri ile kıyaslandığında ise Yesevî’nin yaşnamesinin en uzun yaşname olması, her şairin genelde bir yaşnamesi olmasına rağmen Yesevî’nin altı yaşnamesinin olması yönleri ile diğer yaşnamelerden farklı olduğu ayrıca manevi tekamülün ele alınması sebebiyle devriye niteliği de taşıdığı işlenmiştir (Açıkğöz, 1995, 20- 24).

Doğan Kaya’nın *Yaşnameler* (2004) adlı çalışması kitap olarak hazırlanmış tek çalışmadır. Doksan sekiz yaşname metnine yer verilmiş olan bu kitapta yaşnameler hem konu bakımından hem de yapı bakımından tasnif edilmiştir. Eserde yaşnamelere başlangıç olarak *Divan-ı Hikmet*’in kabul edilebileceğini belirtmiştir. Bu çalışmadan türetilen ve daha sonraki yıllarda yayımlanan *Yaşnameler* çalışmasında ise Kaya, yaşnamelerin destan olarak kabul edilmesinin uygun olacağını belirterek yaşname geleneğinin başlangıcını XVI. yüzyıla getirmiştir.⁶ Kaya, *Yaşnameler*⁷ adlı çalışmasında yaşnameleri âşık tarzı halk şiirine dâhil ederek yaşnamelerin, âşık tarzı halk şiirinin içinde ilk örneğini XVI. yüzyılda Azerî Türkleri âşıklarından Kurbânî ile başlatmıştır. Kutadgu Bilig’deki örneği de Yunus Emre’deki örneği de yaşname olarak değerlendirmemiş, bunların insan yaşamı ile ilgili oluşunu ve insan ömrünün geçiciliği üzerinde durduğunu söylemiştir. Bu nedenle yaşnamelerin genel özelliklerine uymadıkları için bunları bir başlangıç saymadığını söyleyerek yaşnameleri tema bakımından şöyle tasnif etmiştir:

“1. Bütün insanları konu edinen yaşnameler

2 Amil Çelebioğlu, “Türk Edebiyatında Yaşnameler”, *Türklük Araştırmaları Dergisi* (1), (1985) 151.

3 Namık Açıkğöz, “İspartalı Âşık Seyrânî’nin Yaşnamesi”. *I. Teke Yöresi Sempozyumu. I*, Ed. Şevkiye Kazan Nas (Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, 2015)1/ 183-184.

4 Veysel Arseven, “Yaş Çağları”, *Türk Folklor Araştırmaları*, C. 2/ Temmuz, 1953 s. 48’den aktaran Doğan Kaya, *Yaşnameler* (Ankara: Akçağ, 2004), 11.

5 Hayrettin İvgin, “Halk Şiirinde Yaş”, *Çağrı*, Sayı 267/ Nisan 1980, s. 16’dan aktaran Kaya, *Yaşnameler*, 12.

6 A. Vefa Nalbantoğlu bu çalışma için 2016 tarihini vermiştir ancak çalışmanın üzerinde tarih ve sayfa numarası belirtilmemiştir. Bundan sonraki kısımlarda bu çalışmaya “Kaya, Yaşnameler (2016)” olarak atf verilecektir. Bu çalışmaya <http://turkoloji.cu.edu.tr> adresinden ulaşılmıştır. (Erişim: 02. 15. 2024).

7 Kaya, *Yaşnameler* (2016).

2. Kızları/kadınları konu edinen yaşnameler
3. Şairlerin kendi özel hayatlarını ele aldıkları yaşnameler
4. Sosyal tenkit konulu yaşnameler
5. İnançla ilgili yaşnameler” (Kaya, 2004, 15-16).

Kaya, Özkul Çobanoğlu’nun destan tanımından yola çıkarak yaşnamelerin bir destan türü olduğunu belirtir.⁸ Yaş destanlarını yapı bakımından ise Kaya, şöyle tasnif etmiştir:

- “1. Koşma tarzında söylenmiş yaşnameler
2. Beyitlerle söylenmiş yaşnameler
3. Bentlerle söylenmiş yaşnameler
4. Serbest tarzda söylenmiş yaşnameler” (Kaya, 2004, 16-20).

Doğan Kaya, yaşnamelerin genellikle 11’li hece ile yazıldığını ancak 7, 8, 12, 15’li hece ölçüleri ile de söylenen örneklerinin var olduğunu söyler (Kaya, 2004, 20).

Namık Açıkgoz, “İspartalı Âşık Seyrânî’nin Yaşnamesi” adlı çalışmasında İspartalı Âşık Seyrânî’nin yaşnamesini “vücdnâme” şeklinde adlandırarak ele almıştır (Açıkgoz, 2015). Bu çalışmada İspartalı Âşık Seyrânî’ye ait olduğu kabul edilen 20 dörtlükten oluşan bir yaşname ele alınmış ancak dokuz dörtlülüğü incelenmiştir. Yüz on beş yaşına kadar neler yaşandığı anlatılan yaşnamenin yirmi yaşına kadar anlatılan bölümü yorumlanmış devamı getirilmemiştir. Bu bakımdan “yarıda bırakılmış bir incelemedir” demek yanlış olmaz⁹.

Ahmet Vefa Nalbantoğlu “Yaşname Geleneği İçinde Kutadgu Bilig ve Kutadgu Bilig’de Yaş Konusu” çalışmasında Kutadgu Bilig’de yaşnameyi andıran beyitlerin varlığından bahsederek çalışmasında yaş olgusunun işlenişini ele almıştır (Nalbantoğlu, 2016). Çelebioğlu(1984) ve Kaya’nın(2016) yaşnamelere başlangıç olarak Kutadgu Bilig’i almadıklarını ancak Yusuf Has Hacıp’in kendi döneminde var olan bir yaşname geleneğinden etkilenerek yaşnameye benzer beyitler yazdığını söylemiştir. Ancak yaşnamelere başlangıç olarak Kutadgu Bilig’i gösterme konusunda kesin bir iddiada bulunmayarak bu konunun tartışılmaya devam edeceğini söylemiştir.

2. Yaşname sahibi âşıklardan biri: Âşık Seyrânî (Develili/Everekli)

Bu bölümde Seyrânî’nin hayatının yanı sıra etki alanı ve adı etrafında oluşmuş olan gelenek ele alınacaktır. Özellikle âşığın etki alanının görülmesi ve adının etrafında bir gelenek oluşması, âşığın “yaşname”si ve bu eserin çeşitlenmeleri ile ilgili değerlendirmelere zemin olması açısından bu açıklamalar yapılacaktır.

Âşık Edebiyatı’nın önde gelen isimlerinden olan Develili Seyrânî 19. yüzyılda yaşamıştır. Şairin asıl adı Mehmet’tir ve Kayseri’nin eski adı Everek olan Develi ilçesinde dünyaya gelmiştir. Babası Cafer Efendi Oruza Camisi’nde imamlık yapmaktadır, annesi ise Emine Hanım’dır. Âşığın doğduğu yılla ilgili çeşitli öneriler

8 Bahsi geçen destan tanımı şöyledir: “Büyük bir çoğunluğu 11 ve 8 heceli koşma, çok az bir kısmı mani ve pek nadir olarak da divani şeklindeki örneklerine rastlanılan 5 veya 7 dörtlükten aşağı olmamak şartıyla 130 hatta 150 kıta hacmindeki örnekleri mevcut olan, konu sınırlaması olmaksızın âşık tarafından destan yapmaya değer bulunan bir vak’ayı , bir cismi veya kavramı hikâye ederek anlatan ve sözlü kültür ortamında, âşığa ele aldığı konuyu anlatan tutumuna bağlı olarak geleneksel âşık havaları eşliğinde icra ettiği nazım türüne destan denilmektedir.” Özkul Çobanoğlu, *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü* (Ankara: Akçağ, 2000), 3.

9 İspartalı Seyrânî yaşnamesinin şekil özellikleri ve muhtevası makalenin ilerleyen bölümünde kısaca incelenmiştir.

ileri sürülmekle birlikte Betül Aydoğdu, Seyrânî üzerine yaptığı çalışmasında, Halasiye Medresesi'ne (Kayseri/Develi) gitmesi rivayetinden yola çıkarak, âşık hakkındaki ilk kitap olan *Sanihat-ı Seyrânî* adlı eserde belirtilen tarih (M. 1806/1807) veya bu tarihe yakın bir tarihte âşığın doğduğunu ifade etmiştir (Aydoğdu, 2011, 49). Bu durumda da Seyrânî'nin XIX. yüzyılın başlarında doğduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İlk eğitimi babasından alan şair yukarıda belirtildiği üzere Halasiye Medresesi'ne gitmiş ancak buradan icazet almadan ayrılmıştır (Aydoğdu, 2011, 49-50). Eğitimi, âşık olduktan sonra gittiği İstanbul'da Köprülü Medresesi'nde tamamlamıştır (Yüksel, 1987'den aktaran Aydoğdu, 2011, 55). Âşık, İstanbul'da eleştirel şiirlerinden dolayı cezalandırılacakken, sarayda bulunan Develili tanıdıkları vasıtasıyla Anadolu'ya kaçırılmıştır. Âşığın kaçtıktan sonra nereye gittiği hakkında elde net bulunmamakla birlikte sözlü kaynakların Halep, Şam, Bağdat, Kahire gibi yerlere gittiğini rivayet ettiği görülmektedir (Aydoğdu, 2011, 57). Gökem'in yaptığı çalışmada ise Seyrânî'nin Suriye'ye gitmiş olmasının kuvvetli bir ihtimal olduğu dile getirilmiştir (Gökem, 2017, 20). Şairin bir süre sonra Develi'ye döndüğü de kaynaklar tarafından ifade edilmiştir. Develili Seyrânî ölümüne kadar Develi'de yaşamış, 1866'da Develi'de vefat etmiştir. Âşığın mezar yeri tam olarak bilinmemekte; mezar yeri hakkında da çeşitli söylentiler bulunmaktadır (Aydoğdu, 2011, 58).

'Mehmet'in, 'Seyrânî'ye dönüşmesi ise bir rüya görme neticesinde olduğu sözlü kaynaklar tarafından aktarılmaktadır. Aydoğdu, âşığın rüya görmesi üzerine anlatılan metnin günümüze kadar çeşitlenerek geldiğini tezinde detaylı olarak inceleyerek açıklamıştır (Aydoğdu, 2011, 53).

Şairin İstanbul'a giderek orada sanatını sergilediği, askı muamması indirdiği, âşıklarla atışmalar yaptığı bilgisi aktarılmaktadır (Aydoğdu Gökem, 2013). Köprülü'nün "kendisiyle müşââre'ye kalkan bütün saz şairlerini mağlûp eder ve el öptürmüştü" (Köprülü, 2004, 476) ifadesi âşığın atışmalardaki başarısına işaret etmektedir. Âşığın şiirlerinin çok beğenildiği ve usta malı olarak âşık fasıllarında söylenmeye devam ettiğini Osman Cemal Kaygılı'nın eserinden öğrenmekteyiz. Bu anlamda sadece yaşadığı dönemde değil, ölümünden sonra da sanatının üstünlüğüyle anılmaya devam ettiğini söyleyebiliriz.

Seyrânî adı zikredildiğinde genellikle akla öncelikle Develili Seyrânî gelmektedir. Ancak bu mahlası ilk kullanan kişi Develili Seyrânî değildir. Seyrânî mahlası ilk olarak Rumelili Seyrânî olarak bilinen âşık tarafından; daha sonra Ispartalı Seyrânî tarafından kullanılmıştır (Aydoğdu, 2011, 78-83). Daha sonra Develili Seyrânî bu mahlası kullanmıştır. Develili Seyrânî'den sonra da Seyrânî mahlası kullanılmaya devam etmiştir. Konyalı Seyrânî (Ayva, 2019), Erzurumlu Seyrânî (Mevlüt Kaya) (Derdiçok, 2019), Ağrılı Seyrânî (Cevdet Kaya), Âşık Müslüm Seyrânî (Müslüm Kumru) (Aydoğdu, 2011, 83-87) ise Develili Seyrânî'den sonra aynı mahlası kullanmış âşıklardır.

"Bahsi geçen âşıklar haricinde Seyrânî mahlasını kullanan ancak bu olgu içerisinde kimliği unutulmuş olan âşıkların olduğunu şüphesiz düşünebiliriz. Ancak Develili Seyrânî'nin diğer Seyrânîlere göre daha çok hatırlandığı, Seyrânî denilince onun eserlerinin söylendiği görülmektedir. Başka bir deyişle Seyrânî adı etrafında 'Seyrânî geleneği' oluşmuş ve bu geleneğe Develili Seyrânî baskın temsilci olarak öne çıkmıştır" (Aydoğdu Gökem, 2013).

Bu anlamda Develili Seyrânî'nin söyleyiş gücünün oldukça fazla olduğu, birçok âşığı etkilediği ve döneminde ve sonraki dönemlerde popülerliğini koruduğu anlaşılmaktadır.

3. “Yazılı kültürden” derlenen “Develili(Everekli) Âşık Seyrânî yaşnamesinin” incelenmesi:

Sözlü kültürden alan çalışması ile tarafımızdan derlenen Develili (Everekli) Âşık Seyrânî’ye ait yaşnamenin üç kıtadan oluşan bir varyantına Amil Çelebioğlu (1985) çalışmasında yer vermiştir. Karacaoğlu’nın bir yaşnamesiyle¹⁰ Develili Âşık Seyrânî’nin yaşnamesinin benzerliğine dikkat çeken Çelebioğlu Seyrânî’nin yaşnamesinin eksik olduğundan bahseder.¹¹ Çelebioğlu, Cumbur (1973)’dan aldığı Karacaoğlu’na ait iki yaşnameye yer vermiştir. Yedi dörtlükten oluşan ilk yaşname şekil ve muhteva yönüyle ikinci yaşnameye oldukça benzemektedir. Bu yönüyle aynı şiirin iki varyantı gibi durmaktadır. Çelebioğlu aynı çalışmasında bu yaşnamenin küçük farklar ihtiva eden derlenmiş iki varyantından bahsetmektedir. Bunlardan biri Erzurum’dan derlenmiş bir varyant iken diğerinin nereden derlendiği belirtilmemiş ama Erzurum’da basıldığı belirtilmiştir. Benzer başka bir yaşnamenin ise Şah Hatayî mahlaslı olduğu ve Ali Berat Alptekin tarafından yayınlandığı belirtilmiştir.¹² Çelebioğlu benzer bir şiirin Dadaloğlu’na izafe edilmiş bir benzerinin de Orhan Aydemir tarafından yayınlandığını belirtmiştir.¹³ İsmail Görkem(2006) ele aldığımız şiirin bir benzeri olarak “-dîn beni” ayaklı bir şiiri *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu Bütün Şiirler* çalışmasında Karacaoğlu’na ait bir şiir olarak yer vermiştir.¹⁴ Bu şiirin Ö. Kaya (2014) tarafından yapılan çalışmada Karacaoğlu’na ait olarak verildiği görülmektedir. Bunun yanında A. Ş. Esen’in *Anadolu Aşıkları-I Karacaoğlu*¹⁵ kitabında bu şiir bulunmamaktadır.

Çelebioğlu’nun, benzediğini söylediği “-dîn beni” ayaklı iki koşmadan Karacaoğlu’nın yaşnamesinin kırk yaşından sonrasını işlediği 6. 7. ve 8. kıtaların Develili (Everekli) Âşık Seyrânî’nin “-dîn felek” ayaklı eksik yaşnamesine benzediği görülür. Bu yaşnamenin bir varyantını Betül Aydoğdu (2011) hazırladığı doktora çalışmasında verir. Çelebioğlu ile Aydoğdu’nun verdiği iki metin arasındaki tek ayrılık ilk kıtanın ilk dizesinde geçen “yitirdim” (Çelebioğlu, 1985, 178) ve “yetirdim” (Aydoğdu, 2011, 619) sözcüğündedir. Bu iki sözcük önemsiz sayılmayacak bir anlamsal fark yaratır. “Yitirdim” sözcüğüyle dize okunduğunda “Kırk birinde her hevesim yitirdim” olur ki burada şairin heveslerini kaybettiği manası çıkar ve olumsuz bir duygusal durum söz konusudur. “Yetirdim” sözcüğüyle dize okunduğunda “Kırk birinde her hevesim yetirdim” olur. Bu şekilde ise şairin heveslerini olgunlaştırdığı, tamamladığı anlamı çıkar ve olumlu bir duygusal durum ifade edilmiş olur.

Seyrânî mahlasının benzerliğinden dolayı Everekli Seyrânî ile Ispartalı Seyrânî’nin yaşnameleri¹⁶ karşılaştırıldığında ise birbirine hiç benzemeyen iki ayrı yaşnamenin varlığı görülür. Ispartalı Seyrânî’nin “-Ân olur” ayaklı yaşnamesi Hz.

10 Benzediği ifade edilen Karacaoğlu yaşnamesi için bkz. Müjgan Cumbur, *Karacaoğlu* (Çağrı Yayınları: İstanbul, 2008), 318-319 ve 321-322; Çelebioğlu, “Türk Edebiyatında Yaşnameler”, 178; İsmail Görkem, *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu Bütün Şiirleri*. (İstanbul: e Yayınları, 2006), 507,508; Ömer Kaya, *Karaca Oğlu 17. Yüzyıl Güney Vilayetleri Halk Hayat Görüş ve Felsefesinin Karaca Oğlu’nda Sentezi*, (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayını, 2014), 160- 161. Bu yaşname çalışmamızdaki Ek 1-Tablo 1’de verilmiştir.

11 Çelebioğlu, “Türk Edebiyatında Yaşnameler”, 177.

12 Şah Hatayî mahlaslı şiir için bkz. Çelebioğlu, “Türk Edebiyatında Yaşnameler”, 178.

13 Dadaloğlu mahlaslı şiir için bkz. Orhan Aydemir, “Dadaloğlu’nun Yayınlanmamış Şiirleri”. (TFA: Eylül, Sayı: 182, 1964), 3511-3512.

14 Görkem, *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu Bütün Şiirleri*, 507-508.

15 İsmail Görkem, *A. Ş. Esen Anadolu Aşıkları I- Karacaoğlu* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016).

16 Ispartalı Seyrânî’ye ait yaşname metninin tamamı için bkz. Açıkgöz, “Ispartalı Âşık Seyrânî’nin Yaşnamesi”, 183-186.

Âdem ile Havvâ'nın yaratılıp şeytana uymasından ve cennetten çıkmalarından başlar. İnsan zürriyetinin bundan sonra başladığını söyler ve insanın yaşa göre gelişimini işler. Everekli Seyrânî'nin daha önce tespit edilen yaşnamesi ise "kırk bir yaş" ile başlar. Gelişimin işlenişinde de herhangi bir benzerlik bulunmaz. Yirmi dörtlükten oluşan Ispartalı Seyrânî'nin yaşnamesi son üç dörtlükte ölüm sonrasında olanları ve insanın bu dünyada geçici oluşunu işler. Yaş nihayete yüz on beş yaşında erdirilir. Develili (Everekli) Seyrânî yaşnamesinde yüz yaşında insan ömrü tamamlanır ve ölüm sonrasında bahsedilmez. Her iki yaşname de 11'li hece ölçüsü ile söylenir ve koşma nazım şekline göre uyaklanır. Ispartalı Seyrânî'nin yaşnamesi "olur" ayağı kullanılarak söylenmiş olup Everekli Seyrânî'nin yaşnamesi "felek" ayağı kullanılarak söylenir. Her iki yaşname de şekil açısından koşma şeklinde söylenmiş olup konusu bakımından Ispartalı Seyrânî'nin yaşnamesi inançla ilgili yaşnameler; Everekli Seyrânî'nin yaşnamesi bütün insanlarla ilgili yaşnameler sınıfına girer.

4. Eksik parçaların tamamlanması: "sözlü kültürden" derlenen Everekli Âşık Seyrânî'ye ait yaşnamenin *edisyön kritik* ile birleştirilmesi ve analizi:

Bu bölümde, *Alevi Kadın Folklorunda Evcî Köyü Örneği: Sözel Kültür, Ritüeller, Günlük Yaşam* adlı doktora çalışmasının alan araştırması sırasında kadın kaynak kişilerden derlenen bir yaşname incelenmiştir. Develili(Everekli) Seyrânî'ye ait olduğu kaynak kişiler tarafından belirtilen bu yaşname farklı çalışmalarda üç kıta olarak yer almıştır¹⁷. Alan çalışması sırasında altı kıta olarak derlediğimiz ve incelemesini yaptığımız bu yaşname, daha önceden üç kıtası yayımlanan yaşnamenin eksik parçaları gibi gözükmetedir. Bu çalışma, Develili(Everekli) Âşık Seyrânî'ye ait yaşnamenin sözel kültürden derlenmesi, eksik dörtlüklerinin tamamlanması, ezgisinin kayıt altına alınmış olması ve icra bağlamını sunabilmesi açısından önemlidir.

4.1. "Metnin", "sözel doku"ya uygun aktarımı ve "bağlamı"¹⁸

Dundes, sözlü karakterdeki türlerde *doku(texture)*nun ya da *sözel dokunun* fonemlerin ve morfeplerin içinde yer aldığı dil olduğunu söyler. Metnin dokusunda uyak ve aliterasyonların, yoğunluğun, derinliğin, ekleme yerlerinin, tonlamanın ve yansımanın da yer aldığını belirtmiştir.¹⁹

Bu çalışmada, Develili(Everekli) Âşık Seyrânî'ye ait yaşnamenin icra bağlamı ve metni yazıya aktarılırken doğrudan aktarma yapılmış, ağız özellikleri korunmuş ve herhangi bir düzeltmeye gidilmemiştir. Ele aldığımız yaşnamenin *sözel dokusunda* bulunan telaffuz, ekleme sözler, ölçüde aksamaya neden olan kullanımlar sesin deşifresinde göz önüne alınarak *metinleştirilmiştir*. Sözel kültürden derlediğimiz bu metnin *notaya* aktarımının da verilmesi sözel dokunun çok daha net aktarımını sağlamaktadır.

Kaynak kişi²⁰ nefes hakkında ön bilgi vererek söze başlıyor. Bu nefesi eskiden

17 Baş kısmı eksik olan bu yaşnamenin yer aldığı kaynaklar için bkz. H. Nezihî Okay, *Develili (Everekli) Seyrânî Hayatı ve Şiirler* (İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1953) 86-87; Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Yaşnameler", 178; H. Ali Kasır, *Seyrânî* (Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1999), 110-111; Kaya, *Yaşnameler*, 312; Aydoğdu, *Türk Edebiyatında Seyrânî Olgusu*, 619.

18 Bu bölüm 04.08.2021 tarihli katılarak gözlem çalışmasından (G1), 12.12.2023 tarihli görüşme notlarından (G2) ve 29. 08. 2024 tarihli görüşme notlarından (G3) faydalanılarak oluşturulmuştur. G1, G2 ve G3 kısaltmaları bu görüşme çalışmaları kastedilerek kullanılmıştır.

19 Alan Dundes. "Doku, Metin, Konteks", *Millî Folklor*(38), (1998), 108.

20 K1, Kişisel görüşme, 04.08.2021.

babasının söylediğini belirtiyor. Ondan öğrendiğini söylüyor. Nefesler söyleyen bir kız kardeşi daha var. İki kardeş de aynı nefesi biliyor ve söylüyor. Bu bilgiler metnin *kültürel bağlamına* ve *bireysel bağlamına* dair bize bilgi vermektedir. Bireysel olarak nefesin öğrenildiği kişi kaynak kişinin babasıdır ve diğer kız kardeşi de aynı nefesi bilmektedir. Yani aile ortamında ya da hep birlikte olunan bağlamlarda daha önce icra edilmiştir.

Kültürel bağlamın alt basamaklarından biri olan *anlam bağlamını* (*context of meaning*) Çobanoğlu, Bauman'dan aktardığı hâliyle, bir toplumun hayat tarzının hangi cepheleriyle onun folklorunda yansıtıldığı, varsa bir dönüşüm, bu dönüşümün nasıl olduğu ve nasıl dışa vurulduğu yani bir folklor unsurunun anlamının ne olduğunun soruşturulması olarak açıklar²¹. G2'de yaşnamenin “dedenin” bulunduğu cemlerde okunan bir nefes olmadığı ancak yağmur duası için çıkılan “zıyarat”ta söylendiği belirtilmiştir²². Ayrıca “Seyrânî Baba” ifadesinin kaynak kişiler tarafından kullanılması, onun yol ulularından sayıldığı şeklinde değerlendirilebilir. Âşık Seyrânî'ye ait *yaşnamenin* icra edildiği bir diğer bağlam ise “avratlar toplandığında” şeklinde ifade edilmektedir. Bu toplanma herhangi bir toplanma değil yol ehli orta yaş ve üzeri kadınların toplanmasıdır. Genelde “cumaşamı(perşembe günü)” bir araya geldiklerinde ortaya çıkan, bizim de “Bacılar Cemi”²³ şeklinde ifade ettiğimiz bir toplanmadır. G1 bu tip bir bağlamda gerçekleşmiştir.

Bu çalışmada, yaşnamenin anlam ve icra bağlamına dair dikkat çeken noktaları şöyle sıralayabiliriz:

1. Bu nefes²⁴ (yaşname) çok eskiden beri (en az 60-70 yıl) köy içinde sözlü kültürde icra edilmekte ve aktarılmaktadır.
2. Kaynak kişilerin öğrendikleri bir önceki kaynak kişiler hem kadınlar(başka yaşlı kadınlar) hem erkekler(baba)dir.
3. Bu nefes(yaşname)in icra edildiği yerler perşembeleri cem olunan ve “yağmur duası için *zıyarat*a gidilip dağın üstünde cem olunan”²⁵ bağlamlardır. Bu bağlamda farklı “ayatlar çığırılırken” “Seyrânî Baba’dan da çığırak”²⁶ denilerek bu nefes icra edilmektedir. Bunun yanında tez çalışmamızın bölümlerinden birini teşkil eden “Bacılar Cemi”nde yol ehli bacılar tarafından icra edilmektedir.
4. Bu nefesin *yol üstünde*²⁷ çığırılan ayat²⁸ ve nefeslerden olmadığı kaynak kişiler tarafından ifade edilmiştir.
5. Ezgili olarak söylenmesine rağmen saz eşliğinde icra edilmemektedir.

21 Özkul Çobanoğlu, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş* (Ankara: Akçağ, 2008), 314-316.

22 K2, Kişisel görüşme, 12.12.2023.

23 Bacılar Cemi, doktora tezimizin temel bölümlerinden biri olup detaylı bilgilere tezimizde yer verilmiştir.

24 Araştırma alanında “nefes, ayat, deyiş” şeklinde adlandırıldığı için “nefes” şeklinde de bahsetmeyi faydalı görüyoruz. Araştırma alanının Alevi köyü olması açısından sonradan eklenebilecek farklı çalışmalarla “yerlinin sesi”ni duyurmanın önemli olduğu kanaatindeyiz. “Yerlinin sesi” terimi için bkz. Z. Nilüfer Nahya- Rabia Harmanşah, “Kendini ve Ötekini Yazmak”, *Etnografik Hikayeler Türkiye’de Alan Araştırması Deneyimleri* (İstanbul: Metis Yayınları, 2016), 17- 34.

25 K2, Kişisel Görüşme, 12.12.2023.

26 K2, Kişisel Görüşme, 12.12.2023.

27 “*Yol üstünde*” söz grubu yerel bir kullanım olup dedenin yıllık sorgu ve kurban için geldiği yola giriş (ikrar verme, müshap olma) ritüellerinin gerçekleştirildiği cemlerden bahsedilirken kullanılan bir tabirdir.

28 “*ayat*” yöresel bir kullanım olup deyiş ve nefes anlamında kullanılır.

4.2. Sözlü kültürden derlenen ve yazılı kaynaklarda yer alan Develili(Everekli) Seyrâni yaşnamesinin edisyon kritik²⁹ sonrası oluşturulmuş metni:

1. “Hakîñ kandilinde gizli sır idim /idiñ.
Ana rahmine girdirdin/indirdiñ felek
Ağ mürekebidim gızıl gan etdiñ
Adem sıfatına dönderdiñ feleyk (yâ Huuu felek)

2. Yaşına da Seyran’imiñ yaşına
Garişılmaz şu Allahuñ/ Mevla’nuñ işine
Yeni diyadım on dört, on beş yaşına
Türlü sevdalara yeldirdiñ feleyk (yâ Huuu felek)

3. On beşinden yiğirmisine yol olur
Otuzunda çevre yanıñ göl olur
Gırk yaşında bir değirmen göl olur
Yine değirmeni dönderdiñ feleyk (yâ Huuu felek)

4. Kırık birinde her hevesim yetirdim
Kırk beşinde bağdaş kurup oturdum
Ellisinde göçüm çekip götürdün
Vâdesi yetmişe döndürdün felek³⁰

5. Ellisinde yaşıñ yarıyı geçdi
Altmışında yolum yokuşa düşdü
Yetmişinde tebgilciğim dolaşdı
Gene adım adım endirdiñ feleyk (yâ Huuu feleyk)

6. Elli beşte senelerim yazdırdın
Altmışında her düzenim bozdurdun
Altmış beşte kemiklerim ezdirdin
Beni sübyanlara döndürdün felek³¹

29 Emel Şimşek tarafında sözlü kültürden derlenen varyant için EŞ kısaltması, yazılı kültürden Betül Aydoğdu tarafından derlenen varyant için BA kısaltması kullanılacaktır. Metnin edisyon kritik için ilk üç dörtlükte EŞ varyantı temel alınacaktır. Bu bölümler BA’da yoktur. Dördüncü dörtlük BA varyantından alınacaktır. Bu dörtlük EŞ varyantında yoktur. Beşinci dörtlük ise BA varyantından alınacaktır. Altıncı dörtlük BA varyantında bulunur, EŞ varyantında bulunmaz. Bu dörtlük hatırlanan bazı dizelerin yaşlara yakıştırılmaya çalışılmış hâli gibi durmaktadır. Şiirin mantıksal akışına uygun durmasa da italik olarak yine de verilmiştir. Bu bölüm de BA’dan alınacaktır. Yedinci dörtlük EŞ varyantında yaş özellikleri bakımından daha uygun gözüktüğü için esas alınacak, sekizinci dörtlükte ise ilk iki dize EŞ varyantından üçüncü dize BA varyantından, dördüncü dizede ayak olan “felek” sözcüğü EŞ varyantında yerleştirilmediği için BA varyantı esas alınacaktır. “/” işareti ile ayrılan sözcükler G1 G2 G3 sürecinde farklı icraları göstermek için kullanılmıştır.

30 Bu dörtlük EŞ’de bulunmaz. BA’da ise doldurma ünlemi olan “ya huu feleyk” öbeği yer almadığı için bu bölüm BA varyantına uygun yazılmış ve “ya huu feleyk” eklenmemiştir.

31 Bu dörtlük BA varyantında yer almakta olup EŞ varyantındaki beşinci dörtlüğün bozulmaya uğramış hâli gibi gözükmektedir. Elli beş yaş ve altmış beş yaş olması sebebiyle metne eklenmiştir. EŞ varyantında elli beş ve altmış beş yaşlar yer almaz.

7. Sekseninde senetlerim yazıldı
 Doksanında her düzenim bozuldu
 Yüz yaşında kemiklerim ezildi
 Bir sabı sübene/çocuğa dönderdiñ feleyk (yâ Huuu feleyk)³²

8. Seyran'ım da der ki yakdñ yandırdñ
 Hakiñ rahmetinden verip/ içip gandırdñ
 Soñ hitemi Azirel'i gönderdiñ
 Beni doğmamışa döndürdün felek (yâ Huuu feleyk)³³

4.3. Develili Seyrânî'nin yaşnamesinin anlam dünyası:

Alan araştırması sürecinde sözlü kültürden derlenen ve Develili Âşık Seyrânî'ye ait olduğu kaynak kişiler tarafından ifade edilen yaşnameyi ihtiva ettiği semboller açısından incelemeye geçmeden şekil özelliklerine kısaca değinelim:

Şiir şekil bakımından dörtlük nazım birimi ile 11'li hece ölçüsü kullanılarak söylenmiştir. İlk dörtlük “abab” şeklinde söylenmiş; sonraki dörtlükler ise “cccb, dddb...” şeklinde koşma tipi uyakla icra edilmiştir. “Felek” sözcüğü ayak olarak kullanılmıştır. Biçimsel olarak koşma özelliği göstermektedir.

Anlam açısından yaşnamelerin tasnifleri incelendiğinde bu şiirin Doğan Kaya'dan aktardığımız tasniflerden “bütün insanları konu edinen yaşnameler” arasına dâhil edilmesi gerektiği görülmektedir. “Ben” olarak 1. kişi ağzından söylenmiş olsa da kişisel hayatını değil genel olarak tüm insanların yaş basamaklarını işlediği görülmektedir.

Felek, Türk şiirinde oldukça fazla işlenen bir semboldür. İskender Pala, feleğin dokuz katmandan oluştuğunu ve dokuzuncu feleğin diğerlerini ters yöne döndürme etkisinin olduğunu ve genelde talih ile ilgili etkisinin olduğunu söyler³⁴. Bu nedenle şikâyet edilen “felek” sembolünün dokuzuncu felek olduğu görülür. Seyrânî yaşnamesinde “felek” sembolü ayak olarak tüm dörtlüklerde yer almıştır. Türk şiirindeki genel kullanımına uygun olarak “şikâyet edilen” güç manasında kullanılmıştır.

1. dörtlük:

İcracı kişi burada durup söylediği kısımdaki sözlerle ilgili “Ana rahmine girişi”³⁵ açıklamasını yapmaktadır. Ele aldığımız yaşnamede “Hakkın kandilinde gizli sır idim.” şeklinde sözleri insanın dünya yolculuğu başlamadan öncesinde gizli bir sır olduğu manasını taşır. “Gizli sır idin” şeklinde icrası ise feleğin gizli bir sır olduğu

32 5/1: Sekseninde: Elli beşte- BA (Elli beş yaş yaşlılık döneminden ziyade orta yaşlılık döneminde yer aldığı için özellik bakımından sekseninde sözcüğü daha uygun bulunmuştur.)// 5/1: senetlerim: senele- rim- BA// 5/1: yazıldı: yazdırdın -BA// 5/2: Altmışında: doksanında- BA// 5/2: bozuldu: bozdurdun- BA// 5/3: yüz yaşında: altmış beşte -BA// 5/3: ezildi: ezdirdin- BA// 5/4: Bir sabı çocuğa dönderdiñ: Beni sübyanlara döndürdün- BA.

33 6/1: Seyran'ım da der ki: Âşık Seyrânî'yi- BA// 6/1: yakdñ yandırdñ: yakıp yandırıp- BA// 6/2: rahmetinden: kandilinden- EŞ// 6/2: içdiñ gandırdñ: verip kandırıp- BA// 6/3: Soñ hitemi: En sonunda- BA// 6/3: Azireli: Azrâil'i BA// 6/3: gönderdin: gönderip BA// 6/4 Beni doğmamışa döndürdün: Hiç dünyaya gelmemişe dönderdiñ- EŞ// EŞ varyantında 6/4' te hece sayısı tamamlanarak “felek” ayağı kullanılmamış doldurma ünlem “ya huu feleyk” kullanılmıştır. BA varyantında ise “felek” ayağı söylenmiştir. Bu nedenle BA varyantı tercih edilmiştir.

34 İskender Pala. *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2007), “Felek”, 149.

35 K1, Kişisel görüşme, 04.08.2021.

manasını taşımaktadır. İki icranın kaydının deşifresinde hem “idim”, hem “idin” şeklinde bir söyleyiş tespit edilmiştir. “Kandil” sözcüğü ile hakkın bir ışığının olduğu ve kendisinin de bu ışığın içinde bir sır olduğu belirtilmiştir. Burada, Hak ile birlikte olunan bir ortamdan ana rahmine geçtiği açıklanır. Aynı süreç “ağ mürekkep” iken “kızıl kan”a dönüşme şeklinde leff ü neşr sanatı ile anlatılmıştır. Kandilde yani ışık/nur içinde iken “ağ mürekkep” iken ana rahmine “kızıl kan” olarak yerleşmiştir. Bu tarif aynı zamanda “meni” hâlimden ana rahmine yerleşme hâlini de anlatmaktadır. Bu sürecin sonunda ise âdem yani insan sıfatına sahip olunmaktadır. Burada “felek” olarak seslenilen kişinin kudret sahibi bir varlık olduğu anlaşılmaktadır ancak “Hak” değildir. Çünkü başta “Hakk’ın kandilinde gizli sırdır” ve onu oradan ayıran güç ‘felek’tir. Bu açıklama “Nur Sûresi 35. ayete telmihte bulunmaktadır: Bu ayette Allah’ın nuru, içinde چراغ olan bir kandile benzetilir³⁶. Bu dörtlükte yine Nur Suresi 45. ayete telmih vardır. Bu ayette bütün canlıların sudan (nutfeden) yaratıldığı belirtilir³⁷. Yaratılan su (nutfe) “ağ mürekkep” olarak teşbih edilmiştir. Nur Suresi 45. ayet bütün canlılar sudan yaratılırken kimisinin karnının üstünde süründüğünü kimisinin iki ayaklı kimisinin dört ayaklı yaratıldığını söyler. Bu şiirde “âdem sıfatına döndürülmek” de bu ayetteki bahsi geçen takdir edilme sürecidir. Yani şaire “âdem” olmak takdir olunmuştur. Ayrıca Mü’minûn Suresi 11-13’e de yaratılıştan bahsetmesi yönü ile telmih vardır³⁸.

2. dörtlük:

Bu dörtlükte ergenlik dönemi işlenmiştir. Ergenlik dönemi halk arasında “insanın kanının deli aktığı dönem” olarak ifade edilir. Genel olarak aşk ile tanışma bu dönemlere denk gelir. Mantıklı düşünmenin ve büyük sözü dinlemenin bir kenara bırakıldığı bir dönemdir. Bu denli zorlayıcı bir dönem için Seyrânî “karışılmaz Allah’ın işine” ifadesini kullanmıştır. Kaynak kişi bu bölümü ikinci kayıta “Mevla’nın işine” şeklinde icra etmiştir. İsyan ve kimi zaman da kuralları çiğneme tutumları görülen bu çağlar hakkında “Allah’ın işi” denilerek bunda da bir hikmetin var olduğu, buna karışılmaması gerektiği belirtilmiştir.

3. dörtlük:

İcracı bu dörtlüğü söylerken kırk yaşını “adamlığın zamanı”³⁹ olarak açıklamıştır. Otuz yaş ve kırk yaş için çevre yanın göl olması ve değirmenin göl olması” ifadeleri kullanılmıştır. Bu kısımda “göl olur” kısımlarının tekrar etmesi aktarma ile ilgili bir problem olduğunu düşündürmektedir. Metnin benzer metni olan Karacaoğlan yaşnamesinde ikinci “göl olur” yer almamıştır. Kırk yaş hayrın şerrin bildirildiği çağ olarak verilmiştir. Bu hâliyle genel tasavvuf düşüncesinde “kemale erme” yaşı olarak anlatılan kırk yaş “hayrın şerrin bildirildiği yaş” olarak klasik kullanımına uygun olarak açıklanmıştır. Ele aldığımız metinde kırk yaş bir değirmenin göl olması şeklinde ifade edilmiş olup bu değirmenin felek tarafından döndürüldüğü söylenmiştir. “Dokuzuncu feleğin sırtının değirmeni” (Pala, 2007, 149) yani yuvarlak olmasına da tevriyeli bir kullanım vardır. *Değirmi* sözcüğü hem “yazma”, “kare başörtüsü” hem “yuvarlak” manalarına gelmektedir⁴⁰. Bu bölümün anlamına kolay nüfuz edilememesinden dolayı “değirmi” sözcüğünün farklı manalarını de göz önüne almak uygun olacaktır. “Yine değirmeni” kısmını “yine değirmeni dönderdi” olarak

36 *Besim Atalay Meali* (Erişim 22 Temmuz 2024), Nûr 24/35.

37 *Süleyman Ateş Meali* (Erişim 22 Temmuz 2024), Nûr 24/45.

38 *Süleyman Ateş Meali* (Erişim 27 Temmuz 2024), Mü’minûn 23/11-13.

39 K1, Kişisel görüşme, 04.08.2021.

40 *Güncel Türkçe Sözlük*, “Değirmi” (Erişim 27 Temmuz 2024).

yorumlamak daha uygun durmaktadır. Böylece “kambur/değirmi” olan dokuzuncu felek yine kamburunu göstermiş olarak anlaşılabilir. Bu bölümdeki “göl olur” ifadesinin aktarma problemi olabileceğini incelemek maksatlı ikinci kez icra edilmesi istendiğinde kaynak kişi yine aynı sözlerle icra etmiştir⁴¹. “Otuzunda çevre yanıml göl olur” dizelerinin açıklanması istendiğinde kaynak kişi “tam gençlik zamanı”, “yakıp yıktığını, tuttuğunu yıktığını zaman (biriyle güreşsen tuttuğunu yere yıktığın zaman), her şeye gücün kuvvetin yettiği zaman. İşte o zaman insanın tam adamlığı zamanı”⁴² şeklinde açıklama yapmıştır. “Gırk yaşında bir değirmen göl olur” dizesini açıklaması istendiğinde kaynak kişi: “Gırk yaşında her şeyi kazanıp da bolluğun zamanı, her şeyi getirdiğin zamanı. Her şeye gücün yetiyor, her şeyi çeviriyön. Yola yordama da gelir, işe güce de gelir. Tam insanlığın zamanı o zaman işte. Yoluna da ölgün oluyoñ, geçimiñe de güçlü gufatlı oluyoñ. *Bir değirmen göl olur demesi oña geliyor*”⁴³ şeklinde açıklıyor.

4. dörtlük:

Üçüncü dörtlükte kırk yaş işlenmiş olup dördüncü dörtlükte tekrar yaş kırka dönmektedir. Üçüncü dörtlük (EŞ) ile dördüncü dörtlük(BA) farklı varyantlardan alınmıştır. Bu nedenle tek metnin rutinlerinin dışındadır. EŞ varyantı yaşları 15-20-30... şeklinde on yaş aralıklı alırken BA varyantında 41-45-50-55 yaşlar alınmıştır. “Kırk birinde” ifadesinin mantıksal olarak “kırk yaşında” şeklinde olması daha uygun gözükmemektedir. Böylece beşer yaş aralıklı söylenmiş olacaktır. Anlamsal olarak bakarsak kırk bir (kırk yaş muhtemelen) kemale erme yaşlarıdır ve heveslerin “yetirildiği” yani tamamlandığı yaşlardır. Artık ayaklar yere daha sağlam basmaktadır. Kırk beş yaş artık daha sakin bir tutumla hayatın izlenmeye başladığı yaştır. Bu nedenle “bağdaş kurup oturma” sembolü ile anlatılmıştır. Sonraki dörtlükte “elli yaş” yolun yarıya ermesi olarak işlenmiş olup bu dörtlükle anlam bağı kurulacak olursa yükselişte olan insan ömrü ellide zevale ulaşmış göçünü adım adım inişe götürmeye başlamıştır. Bu anlamda vade tamamlanmışa benzetilmiştir.

5. dörtlük:

Bu bölümde orta yaş ve yaşlılık dönemleri anlatılmıştır. Elli yaş artık ömrün yarısının geçildiği yaş olarak verilmiştir. Burada insan ömrünün yüz yaşından fazla olmayacağı fikri yer alır. Diğer yaşnamelerde yüz on beş, yüz yirmi yaşlarına kadar genişleyen ömür günümüz standartlarına yakın bir betimleme ile yüz yaş ile sınırlandırılmıştır. Elli yaş *zeval* olarak görülmüştür. Yani olgunluk ve üretkenlik açısından elli yaşında zirveye erişilip bundan sonraki yaşlarda adım adım inişe geçilmiştir. İniş ve yokuş sözcükleri ile tezat oluşturulmuştur. Bu dörtlük bilhassa “yol” *metaforu* üzerine kurulmuştur. İnsan ömrü bir yola benzetilmiştir. Bu yolda elliden sonra yol yarılanmakta, altmışta yol bir yokuşa dönüşmekte ve yürürken insan daha çok yorulmakta, yetmişte hem yorgun hem kafası karışmış hâlde olmaktadır. Yol yokuşa doğru ilerlerken insanın mecali ve gücü ters orantılı olarak adım adım inmektedir. Bunları yaptıran yine felektir. Bu bölüme dair kaynak kişi de “elli yaşını” bir zirve gibi ifade ederek bu yaşa kadar yükselen gücün, olgunluğun elli yaşından sonra inişe geçtiğini söylemiştir⁴⁴.

41 K1, Kişisel görüşme, 29. 08. 2024

42 K1, Kişisel görüşme, 29. 08. 2024

43 K1, Kişisel görüşme, 29. 08. 2024

44 K1, Kişisel görüşme, 29. 08. 2024

6. dörtlük:

Bu dörtlük BA varyantında yer almakta olup EŞ varyantındaki beşinci dörtlüğün bozulmaya uğramış hâli gibi gözükmektedir. Elli beş yaş ve altmış beş yaş olması sebebiyle metne eklenmiştir. EŞ varyantında elli beş ve altmış beş yaşlar yer almaz. Yedinci dörtlük ile elli beş, altmış, altmış beş yaşlar dışındaki bölümler aynıdır.

7. dörtlük:

Bu bölümde artık bu dünyadan çok lme yaklaşılmıştır. Seksen yaşına gelince senetler yazılmıştır. Senet birilerinden borç alıp verirken yapılır. Bu senet, insanın yaratılıp sonra da tekrar aslına dönmesi üzerine yapılan bir sözleşmedir.

*“Allah sizi yarattı, sonra öldürür; içinizden kimi de ömrün en reziline (bebeklik ağı gibi güçsüz ihtiya­lık çağına) itilir ki, biraz bilgiden sonra hiçbir şeyi bilmez olsun! Doğrusu Allah bilendir. (O, her şeye) kadirdir”*⁴⁵.

Bu ayete telmihte bulunulmuştur. İnsan bu yaşta insanlarla olan ilişkilerindeki alacaklarını vereceklerini kafasından geçirmektedir. Aynı zamanda kendi amellerini gözden geçirmektedir. Doksan yaşına gelince normalde yapabildiğı şeyleri yapamaz hâle gelmektedir. Yürümesi, tuvalete gitmesi, yemesi- içmesi başkasının yardımına muhtaç hâle gelmektedir. Bu yüzden her düzeni bozulmuştur. Gitgide kemikleri erimekte, vücudu küçülmektedir ve yüz yaşına varıldığında bir “sabi” çocuk gibi olunmaktadır. Bu yaşlarda insanın davranışları da ocuksulaşmakta, kimi zaman mızımız ve alingan davranışlar göstermekte; kimi zaman basit şeylere ağılamaktadır. Pek çok konuda da içinden nasıl geliyorsa öyle konuştugu ve davrandığı için insan bu yaşlarda *sabi* ocuk gibidir. Bu durumun faili de yine “felek” olarak belirtilmektedir.

8. dörtlük:

Yüz yaşında insan ömrü artık sona ermektedir. mr yanıp yakılarak tamamlanmıştır. Ecel şerbeti kana kana iilmiş ve emaneti teslim almak üzere Azrail gönderilmiştir. Toprağı karıştığında ise sanki hiç dünyaya gelmemişçesine gitmiştir. Bu durum, geride kalanlar için şaşırtıcı bir yokluk hâline dönüşmektedir. Sözlü kültürden derlenen hâliyle “Hakıñ kandilinden idiñ gandırđın” dizesinde anlamsal bir problem olduğı düşünülmektedir. Aydoğdu’nun tezinde verilen varyantında yer alan “Hakk’ın rahmetinden verip kandırıp” dizesindeki rahmetinden verip kandırıp” söz grubu anlamsal olarak daha uygun gözükmektedir. “Hakkın kandili” ifadesi içip kanılacak bir varlığın *metaforu* gibi durmamaktadır. Rahmetinden verip kandırmak söz grubu sonraki dizede geçen “lme ulaşıma” anlamına uygun düşmektedir. Kaynak kişıye “Hakkın kandilinden içip gandırđın” derken neyi kastettiğini açıklaması istendiğinde “*Son hitemi Azirielı gönderdiñ... Yani şerbetinden içip gandırıyor o zaman. Hakıñ ganderilinden idiñ gandırđın, ona geliyor, gızım. Daha evel dinlediklerimiz de Hakıñ ganderilinden diyordu*”. “Şerbetinden” de uygun düşer.” diye açıklama yapmaktadır. “Rahmetinden sözü buraya uyar mı” diye sorunca, “İkisi bir, aynı... Hakıñ rahmeti de hakıñ ganderili de aynı sayfiye çıkar.” diyor. “Bunu söyleyenin kemikleri de yok gayrı.” diyor duygulanıyor. “Melek Ana’yla, Durmuş Emmim, Zilfi Bibim ırahmatlık ığırıldardı.”⁴⁶ diyor. Bireysel bağılama bakıldığında yaşnamede ömrün tkenişı bireysel deneyimlerle ilişkilendirilerek verilmiş, önceki kaynak kişilerin bu âlemde g edişleri hatırlanarak icra sonrasında yaşname anlamlandırılmış ve hznlenilmiştir.

45 Süleyman Ateş Meali, (27 Temmuz 2024), Nahl 16/70.

46 K1, Kişisel görüşme, 29. 08. 2024.

4.4. Farklı mahlaslar benzer yaşnameler- Dadaloğlu, Karacaoğlu, Seyrânî

Âşık Seyrânî yaşnamesinin Karacaoğlu, Dadaloğlu, Seyrânî mahlaslı çeşitlenmelerinin olduğu araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir. Tarafımızdan ulaşılamasa da Şah Hatayî mahlaslı bir çeşitlemesinin de bulunduğu Çelebioğlu tarafından aktarılmıştır⁴⁷. Seyrânî'ye ait metinlerden en eski olanın Okay'a ait çalışmada⁴⁸ yer aldığı görülmektedir. Okay, “*Bu Eser Nasıl Meydana Geldi*” başlıklı kısımda sözlü kaynaklardan ve yazma eserlerden yararlandığını söylemiştir⁴⁹ ancak hangi şiirin hangi kaynaktan alındığına dair bilgi vermemiştir. Bundan dolayı Okay'ın eserinde yer alan ‘yaşname’nin kaynağı tespit edilememiştir. Aynı metinlerin en eski örneğini bulmakta zorlanma konusunda Aydoğdu yazılı kaynaklarda bu şiirlere araştırmacılarca kaynak gösterilmemesini neden göstermektedir⁵⁰. Bu durumda birincil sözlü kültürden tarafımızca yapılan derleme daha da önem kazanmaktadır. Birbirinin benzeri olan bu çeşitlenmeler arasında bizim derlediğimiz dışındaki metinler yazılı metindir. Seyrânî mahlaslı yaşnameler karşılaştırıldığında bizim derlediğimiz metin diğerlerinden hem daha uzundur hem de sözlü kaynaklardan derlenmiş ve kaynak kişiler belirtilmiştir.

Âşık Seyrânî yaşnamesinin çok benzer bir varyantının Karacaoğlu'na ait bir yaşname olarak yazılı kaynaklarda yer aldığı yukarıda belirtilmiştir. Karacaoğlu'na ait olan yaşname bizim ele aldığımız yaşnameden daha uzundur. Derleme yapılan kaynak kişilerin Adana/ Tufanbeyli’de yaşayan Evcî Türkmen Alevileri olması eserin Karacaoğlu'na ait olup mahlasların karıştırılmış olabileceğini düşündürmektedir. Görkem, Karacaoğlu'nın biyografik türkölü hikayesi “Düziçi Rivayeti-2” de Karacaoğlu'nın Feke-Sis civarında doğduğunu aktarır (2008, 123-124). Bu yöre Evcî Türkmen Alevilerinin sözlü tarihinde yer alan ve daha önce yaşadıkları yöreler olarak aktardıkları bir yöredir. Bu nedenle bu yaşnamenin Karacaoğlu'na ait olup onun yaşadığı yörelerde söylenirken buradan göç eden Evcî Türkmenleri tarafından Tufanbeyli- Develi arasındaki yöreye taşındığı, sonrasında ise Seyrânî Geleneğinin etkisiyle mahlasın Seyrânî'ye aktarıldığı söylenebilir. İsim benzerliği açısından Ispartalı Seyrânî'ye ait yaşnameye bakıldığında ise iki eser arasında herhangi bir benzerlik olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda metin aktarılırken Karacaoğlu'nun hatırasının zayıfladığı Seyrânî'nin hatırasının ise baskın geldiği görülmektedir. Bunun neticesinde şiirin Seyrânî'ye bağlı olarak söylenmesi geleneği ortaya çıkmıştır, denilebilir.

Yazılı kaynaklarda Dadaloğlu'na ait aynı ayaklı ve oldukça benzer bir metnin yer aldığı görülmektedir. Bu metin bizim derlediğimiz metinden daha kısadır⁵¹. Bu nedenle yaşname söyleme geleneğinde Dadaloğlu'nun Karacaoğlu ve Seyrânî'ye kıyasla geride kaldığı söylenebilir.

Hem Karacaoğlu hem Dadaloğlu hem de Seyrânî mahlaslı olan ve uyakları ve benzetmeleri birbirinin benzeri yaşnamelerin şekil muhteva ve çeşitlenme alanlarına bakıldığında ana metnin Karacaoğlu tarafından icra edildiği söylenebilir. Bu denli benzerlik bir nazirenin söz konusu olmadığını aynı metnin farklı mahlaslarla sözlü kültürde yaşatıldığını düşündürmektedir. Karacaoğlu yaşnamesinin ana metin kabul edilmesindeki sebep bu metnin diğerlerinden daha uzun olması ve yaş basamakları

47 Çelebioğlu, “Türk Edebiyatında Yaşnameler”, 178.

48 Okay, *Develili (Everikli) Seyrânî Hayatı ve Şiirler*, 86-87.

49 Okay, *Develili (Everikli) Seyrânî Hayatı ve Şiirler*, 11.

50 Aydoğdu, *Türk Edebiyatında Seyrânî Olgusu*, 164.

51 Bu metnin diğer benzer metinlerle karşılaştırması için bkz. Ek 1.

bakımından daha muntazam ilerlemesidir. Seyrânî mahlaslı metinde doğduktan sonra on beş yaşına kadarki bölüm bulunmaz yani yaşlar arasında boşluklar vardır. Bundan dolayı Seyrânî mahlaslı metnin ikincil metin olduğu sonucuna varılmıştır.

5. Develili Seyrânî yaşnamesinin ezgisel⁵² özellikleri

Yöre: Tufanbeyli/Evci
Kaynak Kişi: Saadet Tokmak
♩=68

Söz: Âşık Seyrânî
Müzik: Anonim
Derleyen: Emel Şimşek
Derleme Tarihi: 10.08.2021
Notaya Alan: Selçuk MARAŞLI

Yağnâme

Hak kin kandi fin de Güz- lisir i- dim Güz- lisir i- dim

Ana rah mi- ne Gir dir din felek

Ah mü rek kep i dim Kı zil kan et tin

A dem sı fa tı- na- Dönder din felek

Ya hu- Felek

- 2 -

Yaşına da Seyrânî'nin yaşına
Karışılmaz şu Allah'ın işine
Yeni değdi on dört on beş yaşına
Türlü sevdalara jeldirdin felek
Ya hu felek

makam: Gargah

Şekil 1: Develili Seyrânî Yaşnamesinin Notaya Aktarımı

5.1. Nota ve derleme bilgileri

Kaynak kişi: Saadet Tokmak

Yöre: Adana, Tufanbeyli, Evci Köyü

Güfte: Âşık Seyrânî

52 Bu eserin notaya aktarımını yapan Müzik Öğretmeni Uzm. Selçuk Maraşlı'dır.

Müzik: Anonim

Derleyen: Emel Şimşek

Derleme tarihi: 10.08.2021

Notaya Alan: Selçuk Maraşlı (Müzik Öğretmeni)

Makam: Çargâh

Metronom hızı: 68-70

5.2. Çargâh: Develili Seyrânî yaşnamesinin makamı hakkında

Sözlü kültürden derlenen Develili Seyrânî yaşnamesinin makamı “Çargâh” makamı olarak tespit edilmiştir⁵³. “Çargâh makamı Sabâ makamı ile kardeştir. Çargâh aşk ile kendinden geçmek, varlığını kurban etmek duygusunun adıdır. Bu yüzden uhrevî bir makamdır” (Barkçin, 2019, 110). Çargâh makamına dair bir rivayete göre Peygamber Efendimizin Kur’ân’ı bu makamda okuduğunu, bir başka rivayete göre ise Bilâl-i Habeşî’nin ezanı Çargâh makamında okuduğunu belirtir. Sabâ makamı gibi bu makamın da insana bu dünyanın ötesini hatırlattığını, ihtar ettiğini ve bu makamda çok fazla eser verilmediğini belirten Barkçin bu durumun sebebinin rivayetlere saygı olabileceğini söyler⁵⁴. Uhrevî bir makam olması ve insana bu dünyanın ötesini hatırlatması yönüyle Seyrânî yaşnamesinin temel duygusuyla da uyumlu bir makamdır. Çünkü bütünsel olarak bakıldığında insan ömrünün ne kadar hızlı geçip gittiğini, dünyaya hiç gelmemişçesine âlemini değiştiğini işleyen bu şiirin hüznün duygusu ile yüklü olduğu görülmektedir.

Sonuç, değerlendirme ve tartışma

Yaşnamelerin, Türk Edebiyatındaki ilk örneği XI. yüzyılda Kutadgu Bilig’de görüldüğü çeşitli araştırmacılarca ifade edilse de Yusuf Has Hacıp’in eserinde düzenli bir akış içerisinde bir yaşnamenin olmadığı yaş ile ilgili beyitlerin tüm eser içerisine serpiştirildiği görülmektedir. Bu nedenle Türk halk edebiyatı özellikleri taşıyan yaşnamelerin ilk örnekleri XII. yüzyılda Ahmet Yesevî’nin yaşnameleri kabul edilmektedir. Âşık tarzı halk edebiyatına dâhil olan “destan geleneği” içerisinde kendine bir yer edinmiş olan yaşnamelere; ömür destanı, yaş destanı, yaş türküsü, hayat destanı, vücudnâme gibi adlar da verilmiştir. Destan geleneğinin başlangıcı ise XVI. yüzyıla dayandırılmaktadır. Bu çalışmada “destan geleneğinin” örneklerinden olan Everekli/Develili Âşık Seyrânî’ye ait olduğu kaynak kişiler tarafından ifade edilen bir yaşname ele alınmıştır. Yazılı kaynaklarda üç kıtası verilen yaşnamenin eksik parçalarını tamamlayan altı kıtalık bölümü Alevî sözlü kültüründen tarafımızca derlenmiştir. Sözel metnin yazılı metne aktarımında “sözel dokusuna” dikkat edilerek ağız özellikleri aynen korunmuş, ezgisi notaya aktararak verilmiştir. Yani derlenen metnin “ölü bir metin” olmaması için çaba sarf edilmiştir. Bu metnin bağlamsal özelliklerine dair çıkarımlar şunlardır:

“Âşık Seyrânî Yaşname”sinin kültürel bağlamını “Türkmen Alevî Köyü” olan Evcî Köyü oluşturmuştur. Bu deyiş⁵⁵(yaşname) çok eskiden beri (en az 60-70 yıl)

53 Develili Seyrânî yaşnamesinin notaya aktarımını yapan müzik öğretmeni Uzm. Selçuk Maraşlı’nın tespitidir.

54 Savaş Barkçin, *40 Makam 40 Anlam* (Ketebe Yayınları: İstanbul, 2019), 110- 111.

55 Araştırma alanında “nefes, ayat, deyiş” şeklinde adlandırıldığı için “nefes” şeklinde de bahsetmeyi faydalı görüyoruz. Araştırma alanının bir Türkmen Alevî köyü olması açısından sonradan eklenebilecek farklı çalışmalara “yerlinin sesi”ni (Nahya ve Harmanşah, 2016, 17- 34) duyurmanın önemli olduğu kanaatindeyiz.

köy içinde sözlü kültürde icra edilmekte ve aktarılmaktadır. Alevi sözlü kültüründe bilgelik içeren didaktik şiirlerin genel olarak “nefes, deyiş” olarak ifade edilmesinden ötürü bu şiir de “deyiş” olarak kaynak kişiler tarafından adlandırılmıştır. Bundan ötürü makale boyunca “deyiş/nefes” ve “yaşname” terimleri birlikte kullanılmıştır.

Bireysel bağlamını orta yaşın üzerindeki *kadın* kaynak kişiler oluşturur. Kaynak kişilerin bu yaşnameyi/deyişi öğrendikleri bir önceki kaynak kişiler hem kadınlar(başka yaşlı kadınlar), hem erkekler(baba, emmi)dir.

Bu deyiş(yaşname)in icra edildiği bağlam, *içeri cemi* dışında kalan cemler ve “yağmur duası için *zıyarat*a gidilip dağın üstünde cem olduğu” bağlamdır. Bu bağlamda farklı “ayatlar çıkırılırken” “Seyrânî Baba’dan da çıkırırak.” denilerek bu nefes icra edilmektedir. Bunun yanında tez çalışmamızın bölümlerinden birini teşkil eden “Bacılar Cemi”nde yol ehli bacılar tarafından icra edilmektedir.

Bu deyiş *yol üstünde*⁵⁶ çıkırılan (çağırılan) ayat ve nefeslerden değildir. Bu bakımdan Âşık Seyrânî nefesleri *içeri cemlerinde*⁵⁷ söylenmemektedir.

Ezgili olarak söylenmesine rağmen saz eşliğinde icra edilmemektedir. Bunda kaynak kişilerin bağlama çalmayı bilmemesi de bir etken olabilir ancak ‘önceki öğrenilen kişilerin de bağlama/saz eşliğinde icra etmedikleri’ tespit edilmiştir.

Ele aldığımız Develili Seyrânî yaşnamesinin *edisyon kritiği* yapıldığında ve anlam dünyası incelendiğinde insan ömrünün bir “yol” metaforu ile ele alındığı görülmektedir. Felekten şikayet etme elli yaşından sonra görülürken, elli yaşından önce hayatın verimli zamanlarına hayret ettiren “felek” betimlemesi görülmektedir.

Yaptığımız araştırmada aynı *ayaklı* ve benzer sözleri olan yaşnameler ve *ayağı* başka ancak diğer bölümleri çok benzer olan yaşnameler tespit edilmiştir (Bkz. Ek 1). Birbirinin benzeri olan yaşnameler incelendiğinde mahlasların karıştırılması ile ilgili: Feke-Sis yörelerinde yaşayan Evci Türkmenleri Tufanbeyli taraflarına göç ederken Karacaoğlan’a ait yaşnameyi de taşımış ancak mahlaslar zamanla karışmıştır, denilebilir. Bir başka ihtimal olarak ise Develili Seyrânî’nin usta malı olarak icra ettiği Karacaoğlan’a ait metin, kaynak kişiler tarafından aktarılırken Develili Seyrânî’ye mal edilmiştir, diye düşünülebilir. Bunun yanında Develili Seyrânî mahlaslı metnin sözlü ortamdan yakın zamanda derlenmiş olması yönüyle canlı metin olarak yaşaması bakımından “Seyrânî Geleneğinin” bölgede baskın olduğunu göstermektedir. Bu nedenle de ele aldığımız metin Develili Seyranî’ye mal edilmiştir, denilebilir. Bundan dolayı Seyrânî adı etrafında oluşan olguda Develili Seyrânî’nin diğer âşıklara baskın geldiği görülmektedir. Bu anlamda derleme bölgesinin de Seyrânî’nin yoğun etkisi altında kalan bir bölge olduğu düşünüldüğünde sözlü hafızada metnin sahibi olarak yanlışlıkla Develili Seyrânî mahlasının taşınmasının da muhtemel olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kayseri yöresinin bir diğer âşığı Dadaloğlu’na ait olduğu belirtilen benzer bir metnin var olduğu Ek 1’de gösterilmiştir. Derleme alanı olarak iki âşığın da yöresi diyebileceğimiz Tahtalı/ Beydağı çevresinde bizim derlediğimiz şiirin Âşık Seyrânî’ye atfedilmesindeki sebebin Develili Seyrânî’nin Alevi Bektaşî kimliğine daha yakın görülmesi olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

56 “Yol üstünde” söz grubunun bağlamsal anlamı daha önceki dipnotlarda verilmiştir.

57 “İçeri cemi”, “yol üstünde” söz grubu ile aynı anlamda kullanılmakta olan bir söz grubudur. Kısıtlı kişilerin dâhil olabildiği ikrar alma ya da musahip olmanın yapıldığı cemlerdir. Dedenin varlığı şarttır.

“Aynı şiirin çeşitlenmesidir” diyebileceğimiz şiirlere bakıldığında, sözlü kültürde yaşayan şiirlerin mahlaslarının o yörede baskın olan âşığa atfedildiği görülmektedir. Yani sözlü gelenekteki şiirlerin Karacaoğlan geleneğinin baskın olduğu yörelerde/dönemlerde Karacaoğlan’a, Dadaloğlu geleneğinin baskın olduğu yörelerde/dönemlerde Dadaloğlu’na, Seyrânî geleneğinin baskın olduğu yörelerde/dönemlerde Seyrânî’ye atfedildiği de söylenebilir. Bu durumu âşıkların adı etrafında bir *olgunun oluşması ve şekillenmesinde muhitin etkisi* olarak yorumlayabiliriz.

Bu çalışmanın müziksel boyutunda ise Âşık Seyrânî Yaşnamesi’nin ezgisinin notaya aktarımı ricamız üzerine müzik öğretmeni Selçuk Maraşlı tarafından yapılmıştır. Bu açıdan kültürel mirasın korunmasına ve aktarımına önemli bir katkı sunulmuştur. Makamının (Çargâh Makamı) özellikleri ile sözleri arasındaki uyum kısaca işlenmiştir. Uhrevî bir duygunun hâkim olduğu Çargâh makamının Develili Seyrânî yaşnamesinde yaşamın hızla geçip ömrün tükenmesi duygusuna uygun olduğu görülmüştür.

Ekler

Tablo 1: Sözleri Birbirine Benzeyen Karacaoğlan, Âşık Seyrânî ve Dadaloğlu Yaşnamelerinin Karşılaştırılması

Karacaoğlan’a Ait Yaşname ⁵⁸	Develili Âşık Seyrânî’ye Ait Yaşname ⁵⁹	Dadaloğlu yaşnamesi ⁶⁰
1 “Hakk’ın kandilinde gizli sır idim Anamın beline indirdin beni Ak mürekkeb idim kızıl kan ettin Türlü irenlere yandırdın beni	1 “Hakañ kandilinde gizli sır idim/idiñ Ana rahmine girdirdiñ felek Ağ mürekebidim kızıl gan etdiñ Adem sıfatına dönderdiñ feleyk ya huuu felek	1 Hakkın kandilinde ben bir sır idim Ana (ı)rahmine indirdin felek Ağ mürekkep idim kızıl kan ettin İnsan sıfatına döndürdün felek
2 Anamın karnında ben neler gördüm Yedi derya geçtim ummana daldım Dokuz aylık yoldan sefere geldim Bir kapısız hana indirdin beni		
3 Ben de bildim şu dünyaya geldiğim Tuzlandım da çaputlara belendim Bir zamanda beşiklerde eğlendim Anamın sütüne kandırdın beni		

58 Cumbur, *Karacaoğlan*, 318-319.

59 Birincil sözlü kültürden derlenen Develili Seyrânî yaşnamesi ile Karacaoğlan yaşnamesi arasındaki dikkat çekici benzerlikten dolayı EŞ varyantı esas alınmıştır.

60 Orhan Aydemir, *Dadaloğlu’nun Yayınlanmamış Şiirleri*, 3511-3512.

4 <i>Beş yaşında akıl geldi başına On yaşında gider oldum işime Varıp da değince on beş yaşıma Bir kuru sevdaya yeldirdin beni</i>	2 <i>Yaşına da Seyran'imiñ yaşına Garışılmaz şu Allahıñ işine Yeni diyadım on dört, on beş yaşıma Türlü sevdalara yeldirdiñ feleyyk ya huuu felek</i>	
5 <i>On beş yaşadım yirmiye yol oldu Otuzunda çevre yanıñ göl oldu Kırk yaşadım hayrım şerrim bell'oldu Hayrımı şerrimi bildirdin beni</i>	3 <i>On beşinden yığrmisine yol olur Otuzunda çevre yanıñ göl olur Gırk yaşında bir değirmen göl olur Yine değirmeni dönderdiñ feleyyk ya huuu felek</i>	
6 <i>Ellisinde yaşıñ yarısın geçti Altmışında yolum yokuşa düştü Yetmişinde biraz tebdilim şaştı Mertebe mertebe indirdin beni</i>	4 <i>Ellisinde yaşıñ yarıyı geçdi Altmışında yolum yokuşa düştü Yetmişinde tebgilciğim dolaştı Gene adım adım endirdiñ feleyyk ya huuuu feleyk</i>	2 <i>Ellisinde yaşıñ yarıyı geçti Altmışında yolum yokuşa düştü Yetmişinde her tebdilim dolaştı Mertebe mertebe indirdin felek</i>
7 <i>Sekseninde beratçığım yazıldı Doksanında kan damarım üzüldü Yüz yaşında âzalarım çözüldü Bir sabı masuma döndürdün beni</i>	5 <i>Sekseninde senetlerim yazıldı Doksanında her düzenim bozuldu Yüz yaşında kemiklerim ezildi Bir sabı çocuğa dönderdiñ feleyyk ya huuu feleyk</i>	3 <i>Sekseninde senetlerim yazıldı Doksanında her düzenim bozuldu Yüz yaşında kemiklerim ezildi Sabi- sübyanlara döndürdün felek</i>
8 <i>Karac'oğlan der ki yaktın yandırdın Ecel şerbetini verdin kandırdın Emreyledin Azrail'i gönderdin Hiç de doğmamışa döndürdün beni</i>	6 <i>Seyran'im da der ki yakdın yandırdın Hakıñ kandilinden içdiñ gandırdın Soñ hitemi Azireli gönderdiñ Hiç dünyaya gelmemişe dönderdiñ ya huuu feleyk</i>	4 <i>Der Dadal'im da yaktın yandırdın Verdin ağzıma da içtim kandırdın Son hitamı Azraili gönderdin Hiç dünyaya gelmememiş dönderdin(felek)</i>

Kaynaklar

- Açıkgöz, Namık. “Ahmed-i Yesevî'nin Yaşnâmesi ve Halk Edebiyatındaki Örnekleriyle Mukayesesi”, Türk Yurdu, Eylül 1993, S.73, s. 20-24.
- Açıkgöz, Namık. “İspartalı Aşık Seyrânî'nin Yaşnamesi”. I. Teke Yöresi Sempozyumu. 1.ed. Şevkiye Kazan Nas. 1/ 183-186. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Aydemir, Orhan. Dadaloğlu'nun Yayınlanmamış Şiirleri. TFA: Eylül 1964, Sayı: 182, s: 3511-12. 1964.
- Aydoğdu, Betül. Türk Edebiyatında Seyrânî Olgusu:Develili Seyrânî ve Eserleri (İnceleme-Metin). Kayseri: Doktora Tezi, 2011.
- Cumbur, Müjgan. Karacaoğlan. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2008.
- Barkçin, Savaş. 40 Makam 40 Anlam. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019.
- Çelebioğlu, Amil. «Türk Edebiyatında Yaşnameler», Türklük Araştırmaları Dergisi(1) s.152-286, 1985.
- Çobanoğlu, Özkul. Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü. Ankara: Akçağ, 2000.
- Çobanoğlu, Özkul. Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş, Ankara: Akçağ, 2008.
- Dundes, Alan. “Doku, Metin, Konteks”, Milli Folklor(38), 1998, s:106-119.
- Esen, A. Şükrü. Anadolu Aşıkları-I Karacaoğlan (Hazırlayan: İsmail Gökem), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2018.
- Elçin, Şükrü. Halk Edebiyatına Giriş , Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.
- Gökem, Betül. “Develili Seyrânî. Şehir Kültür Sanat, Sayı 6. s. 18-23. 2017.
- Gökem, İsmail. Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu Bütün Şiirleri. İstanbul: e Yayınları, 2006.
- Gökem, İsmail, Tülüce Ozan, Biyografik Türkölü Hikaye Çukurovalı Karacaoğlan. İstanbul: Çatı Kitaplar.
- Gökem, İsmail. A. Ş. Esen Anadolu Aşıkları I- Karacaoğlan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Karasoy, Y. “Aşık Ömer'in Bilinmeyen İki Yaşnamesi”. Milli Folklor(82), 140-145, 2009.
- Kasır, H. Ali. Seyrani, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 1999.
- Kaya, Ömer. Karaca Oğlan 17. Yüzyıl Güney Vilayetleri Halk Hayat Görüş ve Felsefesinin Karaca Oğlan'da Sentezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi Yayını, 2014.
- Kaya, Doğan. Yaşnameler. Ankara: Akçağ, 2004.
- Kaygılı, O. Cemal. İstanbul'da Semavi Kahveleri ve Meydan Şairleri [Haz. Mustafa Apaydın]. İstanbul: Merkez Kitaplar, 2007.
- Köprülü, M.Fuat. Saz Şairleri. Ankara: Akçağ, 2004.
- Nahya, Z. Nilüfer-Harmanşah, Rabia. “Kendini ve Ötekini Yazmak”, Etnografik Hikayeler Türkiye'de Alan Araştırması Deneyimleri, İstanbul: Metis Yayınları, s, 17- 34, 2016.
- Nalbant, M. Vefa. “Yaşname Geleneği İçinde Kutadgu Bilig ve Kutadgu Bilig'de Yaş Konusu”, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 13(4), 179-191, 2016.
- Okay, H. Nezihi. Develili (Everikli) Seyrani Hayatı ve Şiirler. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1953.
- Pala, İskender. Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü. İstanbul: Kapı Yayınları, 2007.
- [Ulusoy], A. Hazım. Sanihat-ı Seyrânî, Anadolu Halk Şairlerinden Everekli Merhum Mehmed Seyrânî, İstanbul: Matbaa-yı Millî, 1340.
- [Ulusoy], A. Hazım. Sanihat-ı Seyrânî. (Çev.: Kerim Türkmen), Kayseri: Develi Belediyesi Yayınları. 2006.

İnternet kaynakları

Ayva, A. Seyrani, Erişim: 31.07.2024, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyrani> 2020.

Besim Atalay Meali, Erişim: 22 Temmuz 2024, <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma>

Derdiçok, N.S. “Seyrani, Mevlüt Kaya”, Erişim: 31. Temmuz 2024 <https://teis.yesevi.edu.tr/arama> 2019.

Doğan Kaya, Yaşnameler. Erişim: 02. 15. 2024, <http://turkoloji.cu.edu.tr/> (Yıl:?) (URL1).

Güncel Türkçe Sözlük, Erişim: 22 Temmuz 2024, <https://sozluk.gov.tr/>

Süleyman Ateş Meali, Erişim: 22 Temmuz 2024, <https://www.kuranmeali.com/AyetKarsilastirma>

Tefsir, Erişim: 22 Temmuz 2024, <https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir>

Sözlü Kaynak Kişiler

Kaynak Kişi	Adı	Cinsiyeti	Doğum	Eğitim	Yol hizmeti	Yer
K1	Saadet Tokmak	Kadın	1955	İlkokul	Müşahipli-pervane	Evcî Köyü/ Tufanbeyli/ Adana
K2	Songül Tokmak	Kadın	1965	İlkokul	Müşahipli-kuyucu	Evcî Köyü/Tufanbeyli/ Adana

Extended Abstract

‘Age Epics’ that have taken a place in the “Epic Tradition” included in the Ashik Style Turkish Folk Literature have also been given names such as life epic, age epic, age folk song, life epic, body poem(vucudname). In this study, an age epic expressed by the source people belonging to Everekli /Develili Âşık Seyrani, one of the examples of the “Epic tradition”, has been considered. The six- quatrains, which completes the missing parts of the age epic, of which three quatrains are given in written sources, has been compiled by us from the oral culture. This age epic was compiled from oral culture during the field study of the doctoral thesis we are working on. In the transfer of the verbal text to the written text, the “verbal texture” was paid attention to, the oral characteristics were preserved exactly, the melody was transferred to the note and given. The revision of the age epic of Asik Seyrani that we are considering has been criticized and the explanations of the source people have also been included while examining the world of meaning. In this aspect, the “voice of the native” has also joined the world of meaning. In this respect, an important contribution has been made to the protection and transmission of cultural heritage. The inclusion of similar texts with the aliases Dadaloğlu, Karacaoğlu and Seyrani in different sources was discussed and the three texts said to belong to these three poets were compared by taking them into a table.

The inferences obtained about its contextual characteristics are as follows:

1. Evcî Köyü, which is an “Alevî Turkmen Köyü”, has formed the cultural context of “Âşık Seyrani Yaşname”. This ‘nefes’ /’age epic’ has been performed and transmitted in oral culture in this village for at least 60-70 years.

2. The individual context is composed of female resource persons over middle age. The previous source people from whom the source people learned this ‘age epic’/’nefes’ were expressed as both women(other old women) and men(father).

3. The places where this nefes/age epic is performed are the cems that are the context of “going to ziyareth for the prayer of rain and cem rituel on the mountain”. In addition, it is performed by the sisters/bacılar in the “Sisters Cem/ Bacılar Cemi”, which is one of the sections of our thesis study.

4. Age epic of Ashik Seyrani not sung in their cems/içeri cemi.

5. Although it is sung as a melody, it is not performed accompanied by a reed.

A very similar variant of the Ashik Seyrani “Age Epic” has been included in written sources

as an ‘Age Epic’ belonging to Karacaoğlan. The age epic belonging to Karacaoğlan is longer than the age epic we are dealing with. The Karacaoğlan’s age epic can be considered as the main text. Because this text is longer than the others and progresses more uniformly in terms of age steps, it seems that there is a text with the same ‘ayak’ and quite similar to Dadaloglu’s in written sources.

The fact that the text with the name Develili Seyrani was compiled recently from the oral environment shows that the “Seyrani Tradition” is dominant in the region in terms of living as a living text. We have already mentioned that there is a similar text stated to belong to Dadaloglu, another Ashik of the Kayseri region. The reason why the poem we compiled around Tahtalı / Beydağı, which we can call the region of both Ashiks as a compilation area, is attributed to Ashik Seyrani may also be because Seyrani is considered closer to the Alevi Bektashi religion.